

ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗ Π. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

ΑΝΔΡΙ ΔΙΑΠΡΕΠΕΣΤΑΤΩ,

ΕΠΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙΣ ΑΡΕΤΑΙΣ

ΒΑΘΥΤΑΤΗΣ ΥΠΟΛΗΨΕΩΣ

ΔΕΙΓΜΑ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Κ. Φ. ΣΚΟΚΟΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗΣ ΙΙ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

· "Ωσπερ ἐπιξενούμενοι ἔκαστον αὐτῶν ἐν μέρει ὑποδεχόμενοι καὶ παραλαμβάνοντες ἀναθεωρῶμεν ὅσσος ἔην οἴδε τε, τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα πρὸς γνῶσιν ἀπὸ τῶν πράξεων λαμβάνοντες.."

(ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΤΙΜΟΛΕΩΝ).

ΑΠΟ τὰ βεβιασμένα δοκουμέντα καὶ τὰ ἀνίσχυρα ίσως εἰς πᾶν εἶδος ἀλήθους δοκιμασίας πιστοποιητικά, τὰ ὅποια πᾶς πολιτικός, καλλιτέχνης ἢ ἥρως θὰ ἐφρόντιζε περὶ ἑαυτοῦ νὰ παρουσιάσῃ ἐνώπιον τοῦ φορέου καὶ ἀδεκάστου τῆς ιστορίας κριτηρίου, δὲν θὰ θεμελιωθοῦν βεβαίως τὰ στερεὰ ὑπόθεσα, ἐπὶ τῶν ὅποιων ἀγνῆ καὶ ἀσπιλος, ἀπὸ παντὸς καθαυτὸς ἀνθρωπίνου πάθους ἀπηλλαγμένη ἡ ιστορικὴ ἀλήθεια, θάνεγειρη βαρὺ καὶ πανύψηλον καὶ μαγικόν, ἀπὸ πᾶσαν πρόσκαιρον δύναμιν ἄφθαρτον, τὸ πολυζήλευτον οἰκοδόμημα τῆς δόξης τῆς ύστερον, ὅπερ θ' ἀκτινοβολήσῃ εἰς θαυμασμὸν καὶ μίμησιν τῶν ἐπιγόνων, τὰ ἔργα τὰ μεγάλα, τὰ μεγαλήτερα παραδείγματα.

Διὰ τοὺς πολιτικοὺς μάλιστα, οὔτε ὁ καθ' ἡμέραν τύπος, ὅπου ἡ μεστὴ καὶ ἀνδροπρεπής καὶ σοβαρὰ κρίσις ἀφίνει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ στάδιον εἰς βίαια καὶ ἄκριτα αἰσθήματα· ὅπου, κατὰ τὰ πάθη τὰ μικρά, τὰς διαθέρμους συμπαθείας, ἡ ἐμπαθεῖς ἀντιζηλίας τοῦ λανθάνοντος ἀτόμου προσδίδεται πάντοτε τοῦ πράγματος ὁ χαρακτηρισμός· οὔτε αὐτά, στυλοβάτης σημαντικώτατος τῆς συγχρόνου ιστορίας καὶ διὰ πᾶν ἄλλο εἶδος, θὰ ἦτον ὁ ἀπολύτως κατάλληλος, μετὰ τελείας ἀλήθους εἰλικρινείας καὶ ἀκριβείας μαθηματικῶς νάνοιςη τὸν πολυπόθητον δρόμον εἰς τὴν ύστεροφημίαν τῶν πολιτικῶν

"Ἡ ἀλήθης δόξα εἶνε αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Αἱώνια καὶ ἀπαράγραπτα ἀναγορεύουσα δόγματα τὰ πραγματικὰ καὶ τὰφθαρτά ἔργα. Καὶ ταῦτα, περιχεόμενα λαμπρῶς ὑπὸ τὰς ἀκοιμήτους τῆς ιστορίας φωταυγείας, θὰ κυλίουν μετὰ εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμα-

σμοῦ, μετὰ θριάμβου καὶ λατρείας ἀνὰ τὰ χεῖλη τῶν εὔτυχῶν μετέπειτα ἐπιγόνων, τῶν ἐργασταμένων προγόνων τὰ μυριόδοξα ὄνόματα. Ἡ ἱστορία, — δικαιοκρίτης ώμὸς αὐτὴ καὶ ἀνέσπερος φάρος ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων, — διατρανοὶ τὴν ἀλήθειαν χρυσοπηγήν τῆς ἀστείευτον.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐπὶ πατραγαθίᾳ σεμνυνομένων μεγάλων καὶ κατ' ἔξοχὴν ἱστορικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος οἰκογενειῶν, ἀναμφιβόλως ὁ πολύθλαστος οἶκος τοῦ σκιαγραφομένου πολιτευτοῦ, δύναται μετὰ δικαιίας καὶ ἐλλόγου ὑπερηφανείας νὰ καυχηθῇ, ὅτι, ἀσχέτως πρὸς μικρὰς ἱστορικὰς λεπτομερείας, ἔπαιξε τὸ μεγαλήτερον καὶ ἄριστον μέρος, παρασχὼν τοὺς πλειοτέρους εὐρώστους βραχίονας, τὰς μᾶλλον ἀρρενωπὰς καὶ ἐμπειροπολέμους φυσιογνωμίας, τὰς τόσον διακριθείσας εἰς τὸν ἄνισον, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο παντοῦ γῆς θαυμασθέντα ἀγῶνα τῆς ἀναβίωσεως.

Τοῦ Πετρόμπεη, τοῦ Κώστα καὶ τοῦ Ἀντώνη, — τοῦ καὶ Κουτσαντωνάκη ἐπικληθέντος, χωλαίνοντος ἐκ τραύματος, ὅπερ κατὰ τὸν πόδα ἔσχεν, εἰς τινα πρὸς Τούρκους μάχην· τοῦ Γερμανοῦ, καὶ τοῦ Γιαννάκη, — τοῦ καὶ Κατσῆ προσονομασθέντος· τῶν ἐξ ἵσου, ἐπὶ κεφαλῆς πάντοτε ἐπιλέκτων Μανιατῶν, εἰς πάσας τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους μάχας, καὶ τὰς σημαντικωτέρας μάλιστα, διακριθέντων Μαυρομιχαλέων, ἀντάξιος ἀδελφὸς γενόμενος ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὑπῆρξεν ὑπὲρ πάντας μία τῶν ἐκφραστικωτέρων καὶ συμπαθεστέρων τοῦ 21 μοσφῶν.

Ἐνδόξως οὗτος πεσὼν ἐν Φαναρίῳ τῆς Ἡπείρου τῷ 1823 κατέλιπεν υἱὸν τοὺς Λεωνίδαν καὶ Πέτρον. Τούτων ὁ Πέτρος ἀξιωματικὸς τότε τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, μεταβὰς εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ διὰ φιλίας καὶ ὅλως ἴδιαιτέρων ἐνδείξεων τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος αὐτῆς Σούτσου, ἔσχεν ὡς σύζυγον, κορύφωμα τῆς πρὸς αὐτὸν ἔξαιρετικῆς εὐνοίας, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἡγεμόνος Εὐφροσύνην· μεθ' ἧς κατελθὼν εἰς Ἀθήνας ἔσχε κατὰ τὸ 1849, ὑπὸ εὔτυχη ἀστερισμόν, εὐγενῆ υἱὸν τὸν τιμῶντα τὴν καθόλου πατριδία μας τέως ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὅπουργὸν Κυριακούλην Π. Μαυρομιχάλην.

Διακούσας οὗτος τὰ πρῶτα ἔγκυλια μαθήματα ἐν Ἀθήναις, μεταβὰς εἶτα εἰς Παρισίους, εὐδοκιμήσας ἐκεῖ εἰς τὰς Πανεπιστημιακάς του σπουδάς καὶ εἰς διδάκτορα ἀναγορευθεὶς, ἐπεδόθη κατόπιν εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐπὶ πενταετίαν ὅλην ἔγκυψας ἐνδελεχώς. Μὲ τοιαῦτα δ' ἐπίζηλα καὶ δυσαπόκτητα ἐφόδια περιβληθεὶς κατῆλθε τότε ἐξ Ἐσπερίας, ὅπως ἀποδύσμενος μετὰ

τῆς χαρακτηρισάσθης τοὺς προγόνους του ἀλκῆς καὶ ρώμης, ἀγωνισθῆ τὸν δυσπρόσιτον τῶν πολιτικῶν καλὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος αὐτοῦ.

"Εκτοτε ἀποδύθεις εἰς τὴν πολιτικὴν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1879 καὶ παμψήφει ἐκλεγθεὶς βουλευτὴς Οἰτύλου, πλειονοψήσας τοῦ κατόπιν ἐπιτυχόντος κατὰ τρισχιλίας πέριπου ψήφους, — ὑποδοχὴν λαμπράν, ἀξίαν τῶν ἔκτιμων τὴν ἀρετήν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἴκανότητα, πρόσθεις καὶ τὰς ἴστορικάς των παραδόσεις, Μανιατῶν, ἦν οὐδὲ κατόπιν μέχρι σήμερον διέψευσαν ἐξακολουθεῖ πολιτευόμενος, ἀπολαύων πανδήμου τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς γενικῆς ἔκτιμησεως καὶ πέραν, πολὺ πέραν τῶν βραχωδῶν ὅρίων τῆς πετρώδους πατρίδος του· πρωτισμένος μάλιστα, κατὰ κρατοῦσαν προσδοκίαν, δι' εὐρυτέρους ὅρίζοντας καὶ ἀνώτερα στάδια πολιτικῆς δράσεως καὶ καθόλου ἔθνικῆς ἐνεργείας.

'Απὸ τοῦ 1880 καὶ πρότερον τὸν βλέπομεν ἐπὶ ἄλλου πεδίου. Τότε ἥρξατο δημοσιογραφῶν, κατελθων πάνοπλος καὶ πανέτοιμος εἰς τὴν μεγάλην παλαιστραν, τὴν ὅποιαν «ἱερωσύνην» ἀπεκάλει καὶ ἔθεωρει· "Εκτοτε ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ὅτε μὲν ἀποθέτων τὴν νευρωδὴ γραφῆδα καὶ ἀνερχόμενος τὸ βῆμα ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ὃς ἐκλεκτὸς τῶν νομούνων καὶ ὑπερηφανῶν ἐπὶ τῇ ἀντιπροσωπείᾳ του Μανιατῶν· ὅτε δὲ ἀναλαμβάνων μετὰ παραδειγματικῆς τόλμης, μετὰ θαυμαστῆς ζωηρότητος καὶ εἰλικρινείας ἀξιοκήλου καὶ αὐθίς αὐτήν, ὑπερμαχεῖ τῶν κοινῶν" εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν σθεναρῶς καὶ ἀκαταγωνίστως, γράφων ἦν ἀγορεύων, παραινῶν ἦν ἔξυμαν, ἐλέγχων ἦν ἐπαινῶν, φέγων, ἔξαίρων. καυτηριάζων, ἀλλ' οὐδέποτε κολακεύων.

Πρὸς τὸν νεαρὸν ἀκόμη τότε Εὔρωτα δὲν ἀπαξιοῖ, κολακεύεται μάλιστα νὰ κατέλθῃ εἰς σοθαράν καὶ ἐμβριθῇ συζήτησιν, ὁ τῆς δημοσιογραφίας παλαιόμαχος «Αἰών». Καὶ ὁ κόσμος μετὰ συγκινήσεως παρακολουθεῖ σειρὰν ὅλην ἀρθρῶν, μεστῶν ὁρθῆς σκέψεως, φράσεως μεμετρημένης καὶ διαιυγῶν ἐννοιῶν ἔξαγελομένων ἔκατέρωθεν ἐπὶ τῶν τοσάκις ἔκτοτε καὶ κατόπιν, ἄχρις σήμερον, ἀναφυέντων ζητημάτων· περὶ ἐφαρμογῆς πιστῆς ἦν μὴ τοῦ πολιτεύματος, περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς καθόλου διοικήσεως, περὶ συγκλήσεως ἔθνοσυνελεύσεως καὶ ἀναμορφώσεως τοῦ Συντάγματος, περὶ τῆς μεταξύ ἔκτελεστικῆς καὶ νομοθετικῆς ἔξουσίας ἐκλείψαντος διαμέσου ἐλέγχου τῆς Γερουσίας· τόσων καὶ τοσούτων ὅλων ἐνδιαφερόντων, ζωτικωτάτων καὶ ἀπὸ τῆς συζητήσεως καὶ τῆς καθόλου δράσεως ἀνακυπτόντων ἔκαστοτε ἐπικαίρων πολιτειακῶν ζητημάτων.

'Ἐπέρχονται κατόπιν τὰ Βελεντζιακά. Μεγάλη καὶ σοθαρά

ύπόθεσις, ητις ἐπέπρωτο και τὴν Ἑλλάδα ὅλην ἐπὶ μακρὸν τότε νὰ συγχινήσῃ, ἀλλὰ και τὴν ἱστορίαν μετέπειτα οὐκ ὀλίγον νὰ πασχολήσῃ. Ἐνσάρκωσις αὐτὸς χόρᾳ τῆς ἀρετῆς και τῆς εὐθύτητος, ὁ Εὔρωτας. ζῶν κ' ἐκτρεφόμενος τὰς σκέψεις και τὰ αἰσθήματα ἐκ περιβάλλοντος διαρκῶς συνταρασσομένου ἀπὸ τοῦ προσγενομένου σοβαρώτατου τῇ πολιτείᾳ ἐγκλήματος, δὲν ἡδύνατο ἦ και οὗτος κατ' ἐπίδρασιν μεγάλως νὰ συγχινηθῇ. Και κατέρχεται μετὰ ὑποκαρδίου συντριβῆς και ἀλγους. δρμητικὸς και ἀκάθεκτος εἰς τὸν αὐτηρὸν ἔλεγχον. Και ὅταν πάλιν ὕστερον τῆς ἀληθείας ἥ ἐνεργετικὴ λάμψις ἔξαστράψασα εἰς τὸν βεβαρημένον πολιτικὸν ὄρίζοντα, διεσκέδασε τῆς μυστικοτέρας συκοφαντίας τὰ νέφη, τὰ δοποῖα συμπυκνωθέντα περὶ τὸν μεγάλον ἐκεῖνον γέροντα ἥπειλησαν πρὸς στιγμὴν νάμαυρώσουν τὴν ἀγνοτέραν και μεγαλητέραν ἵσως πολιτικὴν φυσιογνωμίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· και ἔκπαγλος και πάγκαλος και ἀκτινοβόλος ἔκαμε νάνακύψη και πάλιν ἥ γλυκεῖα και ἐπιβάλλουσα μορφὴ τοῦ Κουμουνδούρου διὰ νὰ ἔξαφανισθῇ, ἀλλοίμονον, εἰς τὸν τάφον μέχρις ἐκεῖ σύρουσα τῆς συκοφαντίας τὴν πικρίαν· και πάλιν τότε ἐκ τῶν πρώτων σπεύδει ὁ καλλίέρρους Εὔρωτας, ἔνδικος, θὰ ἔλεγέ τις, ἐκ συγχινήσεως, νὰ ἔξαγγειλῇ καλοκαγάθως τὴν πάναγον τοῦ ἀδικηθέντος ἀθωότητα, ὃν ἀντεπολιτεύθη ἐν τούτοις εἰς τὰς πρώτας ἐπάλξεις πρὶν και πολλάκις ἵσως διὰ τῆς τολμηρᾶς φράσεώς του παρεπίχρανε. «Ἡ ἴκανοποίησις, λέγει, ἐπῆλθεν ἀληθῶς και πλήσιης και περιφανής. 'Αλλ' ἥλθεν ἀτυχῶς μεμιγμένη τῇ πενθίμῳ κλαγγῇ τοῦ θανάτου! "Οτι ἐσήμανεν ἥ ὥρα τῆς δικαιοσύνης διὰ τὸν Κουμουνδούρον τὸ εἶδομεν τὴν ἥμέραν τῆς κηδείας του, ὅτε πλέον τῶν πεντήκοντα χιλιάδων ψυχῶν ἔσπευσαν ἐν συγκινήσει νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατ' ἐκείνου ὅστις τῷ ἐπήνεγκε τὸ ὕστατον ἐκεῖνο τῆς συκοφαντίας τραῦμα. Ναι· ὅπισθεν τῆς σειρᾶς τῶν ὑθριστῶν, ἵσταντο ἀθρόα και ἀπειλητικὰ τὰ στίφη τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ δοποίου ἥ συκοφαντία οὐδὲ ἐλάχιστον ἐδυνήθη νὰ ἀφῆσῃ στῆγμα. 'Ανυπομόνως δὲ προσδοκῶμεν σήμερον νὰ ἴδωμεν τίνες τῶν φίλων τοῦ Καϊσαρος θέλουσι τολμήσει νὰ προσαγορεύσωσι τὸν Βροῦτον! . . .»

Ἐκτοτε, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, μέχρι τοῦ 1889 και πέραν ἔξηκολούθησε δημοσιογραφῶν εὐθέως και εὐσυνειδήτως, δσάκις; ἐκλεκτὸς τῶν ἐκτιμητῶν του Μανιατῶν, δὲν παρίστατο ἀντιπροσωπεύων αὐτοὺς, ἐπαξίως τῆς μεγάλης των ἐντολῆς, ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. 'Ωμὸς πρὸς τὴν κακίαν και τὴν διαστοοφήν, ἄκαμπτος τιμωρὸς τοῦ ψεύδους και τῆς ἀπάτης, αὐστηρὸς ἐκδικητῆς τῆς τῶν κοινῶν καταδολιεύσεως, ἐνθουσιώδης τοῦ ὄρθοῦ λόγου ἀγωνιστής, δρμητικὸς ὑπέρμαχος τῆς ἀληθείας και τοῦ εὐθέως πολι-

τεύεσθαι, ἔξοχως τολμηρός, θαυμασίως ἀξιοπρεπής, θρησκευτικῶν εἰλικρινής, ἀδυσωπήτως παρρησιώδης.

Τὰ γεγονότα ἀλλεπάλληλα ἐπέρχονται ἐν τῇ ιστορικῇ των ἔξελίξει. Πίπτουν καὶ ἀλλάτσουν Κυβερνήτεις, ἀποχωροῦν ύπουροι, προσέρχονται ἄλλοι, τὰ ύπουροιεῖα διαδέχονται ἄλληλαι, καὶ εἴτε ἐν τῇ δράσει εἴτε ἐν τῇ μετάβολῃ, κρυστάλλωδης πάντοτε καὶ ἀργυροδίνης ὁ Εὐρώπας κυλίει διὰ μέσου τῆς καθόλου πολιτειακῆς κινήσεως τὰ διαυγὴ ρεύματά του, νάματα εύθυκρισίας καὶ ἀγνότητος, ἐκτραφέντα εἰς τὴν ἀστείευτον πηγὴν τῆς ἀρετῆς, ἵστην Ἀρέθουσαν λίμνην τῆς ἀληθείας, ὑπὸ τὰς αὐστηροτέρας τοῦ οἴκου του παραδόσεις.

Ἄπο τῆς ιστορικῆς ἐθδόμης Ἀριλίου, καὶ πρὶν ἀκόμη, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Κουμουνδούρου (1883), ὅπότε ἀνεκηρυύσσετο ἀρχηγὸς πολιτικοῦ κόμματος ἐν τῷ κοινοβούλῳ ὁ κ. Θεόδωρος Π. Δηλιγιάννης, ὁ Κυριακούλης Π. Μαυρομητῆρας ἐγένετο συναγωνιστὴς αὐτοῦ μέχρις ἀκόμη καὶ σήμερον πολιτευόμενος ἀνταξίως τῆς καταγωγῆς, τοῦ μεγάλου του ὄνοματος, τῶν προγονικῶν του παραδόσεων, τῆς εὐρειας μορφώσεώς του, τοῦ ἀρρενωποῦ, ἀλλὰ καὶ τόσον μειλίχου του χαρακτῆρος, τῆς ισχυρᾶς του θελήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχικῆς εὐγενίας· ὅλων τέλος τῶν μεγάλων ἔκεινων καὶ ἔξαιρετικῶν προσόντων, τὰ ὅποια ἔχονταν τὸν μεγάλον ἄνθρωπον καὶ ἀνυδεικνύουν τὸν μεγάλον πολίτην.

Άλλὰ περὶ τῆς καθόλου δράσεώς του εἰς τὰ ύψηλὰ ἀξιώματα, ἐφ' ὃν ἡ Πολιτεία καὶ τῇ πατρίδος ἡ ἔξαιρετικὴ ἐκτίμησις τὸν ἀνεβίθασεν, καὶ θὰ τὸν αναβιθάσῃ, ἀς ἀφήσωμεν τὴν ιστορίαν νὰ λαλήσῃ.

Ἐν Ἀθήναις, Ὁκτώβριος 1897.

II Σ.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

* Σπανίως ἡ γυνὴ ἀπατάται εἰς ὑποθέσεις ἀρρωστασίας τὴν καρδίαν ἄλλης γυναικός.

* Ἡ τιμιωτέρα γυνὴ κολακεύεται ὅταν μάθῃ ὅτι θαυμάζεται.

* Ἡ νεότης εἶνε ἡλικία, καθ' ἥν δὲν ἔχει τις γνῶσιν τὸν παρελθόντος, οὔτε προβλέπει τὸ μέλλον, οὔτε δύναται νὰ οἰκονομήσῃ τὸ παρόν.